basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUOTLALELETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA NTLHA (P1)

NGWANAITSEELE 2025

MADUO: 80

NAKO: Diura di le 2

Pampiri e, e na le ditsebe di le 11.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Pampiri e, e arogantswe ka DIKAROLO di le THARO e leng A, B le C.

KAROLO YA A:	Tekatlhaloganyo	(30)
KAROLO YA B:	Tshobokanyo	(10)
KAROLO YA C:	Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso	(40)

2. Araba dipotso TSOTLHE.

3. Simolola KAROLO NNGWE le NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.

4. Thala mola morago ga KAROLO NNGWE le NNGWE.

5. Kwala dinomoro tsa dikarabo jaaka di ntse mo pampiring ya dipotso.

6. Tlogela mola mo magareng ga dikarabo tsa gago.

7. Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.

8. Nako e e tshikinngwang:

KAROLO YA A:	Metsotso e le 45
KAROLO YA B:	Metsotso e le 20
KAROLO YA C:	Metsotso e le 55

9. Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO

POTSO 1

1.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA A

1 Tshepo e ne e le ngwana yo o utlwang, e le ngwana wa bofelo kwa gaabo a eteletswe pele ke bokgaitsadie ba babedi. Ba godisitswe ke nkoko MmaTshepo ka mmaabona, Keletlhokile, a sa le a ile majako a re o ile go batla tiro kwa dikhitšhining tsa kwa Naledi, motsesetoropo mongwe kwa Gauteng, porofense ya dikgorane. Rraabone o utlwalelwa kwa Lesotho, le ka matlho ga ba ise ba mmone. Keletlhokile le ena a ka se go bolelele gore la bofelo fa a mmona e ne e le leng.

2 Tshepo fa a ya go simolola mophato wa borobedi kwa sekolosegolwane sa Ithuseng, a simolola go lora ditoro tse di neng di dira gore a tlhoafalele mmaagwe. Go le gantsi o ne a lora mmaagwe a boetse gae, a fitlha a ba apeela dijo tse di monate, a ba tlhapisa le go ba tlhaba botlhale ka dilo tsa botshelo. A eletsa go bona Keletlhokile le fa gone a ise a ke a mmone ka matlho ka e rile a ise a fetse le ngwaga, Gauteng ke fa e bitsa mmaagwe. Kwa sekolong o ne a kgerisiwa ke setlhopha sa basimane se eteletswe pele ke Bapaletswe, mosimane yo bontsho ba gagwe bo ka tshosang le ngwana a thulametse. Makgakga le lenyatso o ka ithaya wa re o di rekile kwa go itseng ena a le esi.

3 Go tlhoafalela mmaagwe thata le go kgerisiwa ke motho e se sepe le ena ga dira gore a tseye matsapa a go batlana le mmaagwe. A ikopanya le borrathekisi ba ba tsamaelang ntlheng ya Gauteng. A kopana le mongwe yo o itseng mmaagwe. Rrathekisi a mo neela dinomoro tsa mogala wa ga mmaagwe. Go utlwa lentswe la ga mmaagwe mo mogaleng, ke fa a sa itse gore a ke a lele kgotsa a itumele. Ba rulaganya go kopana ka Labone. O ne a laetswe go fologa thekisi mo mmileng wa Ellof. A leletsa mmaagwe mogala fa a sena go fologa thekisi. Mmaagwe a mo neela dinomoro tsa mogala wa lekau la gagwe. Tshepo a itsise rre yoo gore o eme kae le gore o apere jang. Thekenoloji banna, ga go a feta metsotso e le masome a mararo ke fa ba kopane!

4 Tota ke nnete gore o mpotse tsa kwa ke tswang, tsa kwa ke yang ga ke di itse. Tshepo a simolola go ikwatlhaela gobo a batlile go bona mmaagwe. Lekau la ga mmaagwe le ne le mo sotla go feta ka moo a neng a kgerisiwa ke boBapaletswe. Mmaagwe fa a ya tirong, lekau le ne le fitlha borotho le maši, le notlela setsidifatsi gore ngwana a se ka a ja. Dipuo tsa tshotlo tsona a di mmolelela e kete o di bala go tswa felo gongwe. Ke mang tota yo o sa itseng gore Tshepo ga se ngwana wa gagwe? Fa a bolelela mmaagwe ka moo rre yo a mo sotlang ka teng, o ne a didimala. Tshepo a tshaba go boela gae, a iphetola ngwana wa mebila mo Gauteng. Bathong, batsadi bangwe ba setlhogo ruri!

[Boitlhamedi]

Leba TEMANA 1

1.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Keletlhokile o ne a na le bana ba le …

A bane.
B bararo.
C batlhano.
D babedi. (1)

1.1.2 Motsesetoropo wa Naledi o wela mo porofenseng efe? (1)

1.1.3 Neela lebaka le le isitseng Keletlhokile kwa Naledi. (2)

1.1.4 Goreng bana ba ga Keletlhokile ba ne ba sa itse rraabona? (2)

Leba TEMANA 2

1.1.5 Neela leina la moeteledipele wa setlhopha se se neng se kgerisa Tshepo. (1)

1.1.6 Ke dilo dife TSE THARO tse di neng di dira gore Tshepo a tlhoafalele mmaagwe? (3)

Leba TEMANA 3

1.1.7 Ke dintlha dife TSE PEDI tse di pateleditseng Tshepo go batlana le mmaagwe? (2)

1.1.8 Go tlile jang gore Tshepo a feleletse a kopane le mmaagwe? (2)

1.1.9 Goreng Keletlhokile a ne a kopa lekau la gagwe gore le ye go kopana le Tshepo? (2)

Leba TEMANA 3 le 4

1.1.10 Ke kgato efe e Tshepo a e tsereng boemong ba go boela gae? (2)

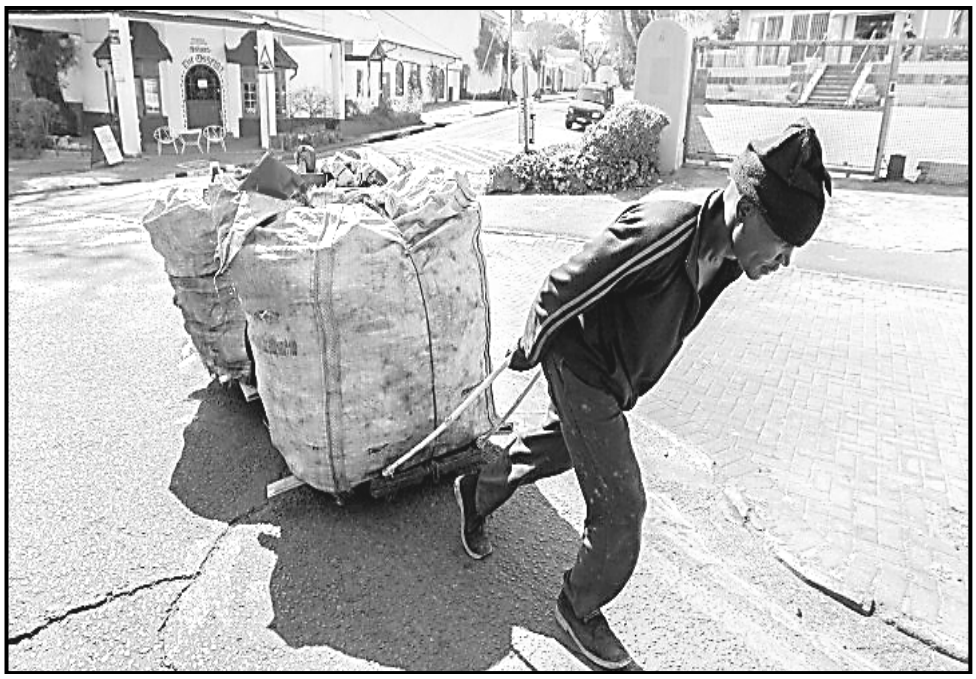
1.1.11 Ka dintlha TSE PEDI bontsha gore lekau la ga Keletlhokile le dirile jang gore Tshepo a tseye kgato e a e tsereng. (2)

1.1.12 A ke ntlha kgotsa kakanyo gore Tshepo le lekau la ga Keletlhokile ba ne ba sa itsane? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

1.1.13 Fa o ne o le Keletlhokile o ne o ka dira eng kgatlhanong le lekau le? (2)

1.2 Sekaseka setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA B



[Se nopotswe go tswa mo go www.google.recycling]

1.2.1 Motho yo o mo setshwantshong o dira tiro efe? (2)

1.2.2 Goreng tiro e motho yo a e dirang e le botlhokwa? (2)

1.2.3 O akanya puso e ka thusa batho ba ba dirang tiro e jang? (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: TSHOBOKANYO

POTSO 2

Buisa temana e e latelang (TEMANA C) mme morago o kwale tshobokanyo ka go ntsha dintlha di le SUPA **ka ga ditsela tse morutwana a ka di salang morago fa a batla go falola ditlhatlhobo tsa gagwe.**

DITAELO

1. Kwala dipolelo tse di nang le dintlha DI LE SUPA, mme mafoko a gago a se ka a feta masomeamarataro (60).
2. Dinomoro tsa dipolelo di kwalwe go simolola ka 1–7.
3. Kwala ntlha E LE NNGWE mo polelong.
4. Kwala ka mafoko a gago.
5. Kwala palogotlhe ya mafoko a o a dirisitseng kwa bokhutlong jwa tshobokanyo.

TEMANA C

DITSELA TSA GO FALOLA DITLHATLHOBO

Ka nako ya ditlhatlhobo, morutwana mongwe le mongwe o tsenwa ke letshogo gore a o tlaa falola kgotsa jang. Ba bangwe ba nna le kgatelelo ya monagano, mme ba palelwe ke go kwala. Letla maikutlo a gago go nna a a siameng fa o kwala.

Nna le maikaelelo a go falola ka go se ise dilo tse di ka go kgoreletsang go falola kwa tlhogong. Fa o batla go falola o tshwanetse go itlwaetsa go lebelela boleele jwa lokwalopotso le dipotso pele o simolola go kwala. Se, se thusa gore o kgone go bona bontsi ba dipotso gore o kgone go dira tlhopho e e siameng.

Buisa ditaelo ka kelotlhoko le ka tshwanelo, o se itlhaganele go araba. Simolola ka go araba dipotso tse o di itseng sentle. Fa o sena go kwala, buisa dikarabo tsa gago gape mme o baakanye diphoso tse di ka tswang di le mo go tsona. Tlhokomela gore o araba dipotso go ya ka nako e o e neilweng. Go tlaa utlwisa botlhoko fa o ka palelwa ke go araba go ya ka nako e o e neetsweng, e bile o paletswe le ke go baakanya diphoso mo dikarabong tsa gago.

[Boitlhamedi]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIPOPEGO TSA PUO LE MELAWANA YA TIRISO

POTSO 3: PHASALATSO

Sekaseka phasalatso e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA D



[E nopotswe go tswa mo go www.google.gautrain]

3.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Kgwedi ya November ka Setswana e bidiwa …

A Ferikgong.
B Diphalane.
C Motsheganong.
D Ngwanaitseele. (1)

3.2 Neela thekeniki e le nngwe e e tlhaelang mo phasalatsong e. (1)

3.3 Ditirelo tsa šatlele di tlile go nna teng diura di le kae? (2)

3.4 Goreng go beilwe bolo mo phasalatsong? (2)

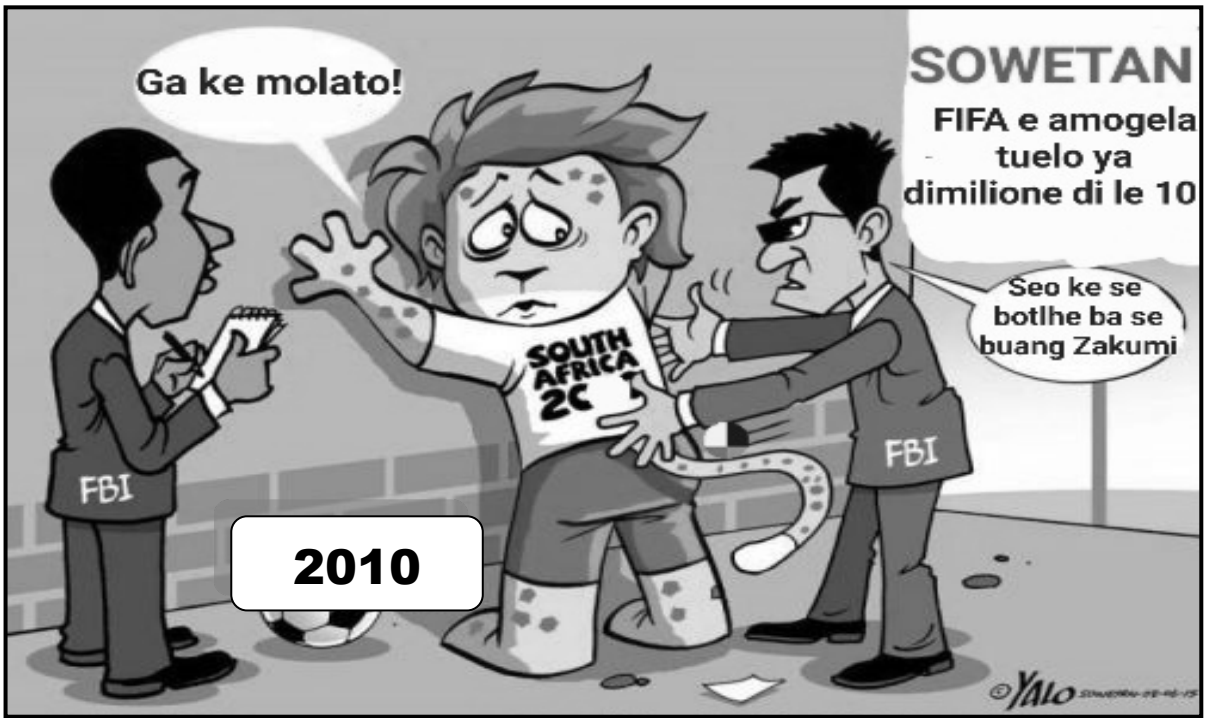
3.5 Kwala polelo e e nang le lefoko **moaparo**. (2)

3.6 Fa o lebile, goreng ditirelo tsa Gautrain e le tsa mahala? (2)
[10]

POTSO 4: KHATHUNU

Sekaseka khathunu e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA E



[E nopotswe go tswa go www.google.sport]

4.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Banna ba ba apereng dibaki mo khathunung e ke …

A babueledi.
B baruti.
C mapodisa.
D dinokwane. (1)

4.2 Tiragalo e e mo khathunung e diragetse ka ngwaga ofe? (1)

4.3 Khathunu e e phasaladitswe mo kuranteng efe? (2)

4.4 Monna yo o mo gare o bontsha maikutlo afe? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)

4.5 Khathunu e, e amana le motshameko ofe? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)

4.6 Fetolela polelo e go nna mo **tumelong**.

Ga ke molato! (2)
[10]

POTSO 5: TEMANA YA POROUSE

5.1 Buisa temana e e latelang mme morago o arabe dipotso.

TEMANA F

Mo kopanong ya batsadi ba sekolo sa Ithuseng go ne go kopilwe ngaka Tshepo Mogale wa kwa Soweto (South Western Townships) go ema kopano eo ka lefoko. Kgankgolo ya gagwe e ne e le go kgerisiwa ga bana mo dikolong. Go ne go se na **niks** se ngaka e se buileng se se neng se sa tsamaisane le kgankgolo ya gagwe. O tlhalositse fa bana e le batho ba bannye, ba maikutlo a bona a tshwanetseng go tlotliwa. O lemositse batsadi gore bana ba itemogela mathata a tiragatso e e bokoa mo dithutong fa ba kgerisiwa ke ba bangwe. Ngwana o feleletsa a itenegela, a itshekisa. O feleletsa a kopa thuso kwa disenying ka a dumela gore di tlaa mo sireletsa. Batho mo holong ba ne ba rile tuu fa a bua. O buile ngaka re mo utlwile: **'batsadi, kgalemelang bana ba lona!'** Ke mang tota yo a ka iphitlhelang a gana kopo e?

[Boitlhamedi]

5.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Leina Soweto ke …

A khutshwafatso.
B akeronomi.
C leinaletswa.
D leinakakaretso. (1)

5.1.2 Nopola lebotsi go tswa mo polelong e e fa tlase.

Ke mang tota yo a ka iphitlhelang a gana kopo e? (1)

5.1.3 Polelo e e mo modirisong ofe?

Kgalemelang bana ba lona! (2)

5.1.4 Kwala polelo e e nang le letlhaodi **ba bannye**. (2)

5.1.5 Kwala lefoko **niks** ka Setswana o bo o le dirise mo polelong. (2)

5.1.6 Fetolela polelo e e latelang go nna mo pakatlang.

Ngaka Tshepo Mogale o a bua. (2)

5.1.7 Kwala polelo e e nang le leetsi **tuu!** (2)

5.1.8 Neela maemedi mo boemong jwa mafoko a a thaletsweng mo polelong e.

<u>Kgankgolo</u> ya gagwe e ne e le go kgerisiwa ga <u>bana</u> mo dikolong. (2)

5.2 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA G



Molemirui mongwe le mongwe mo Aforikaborwa o fepa bokana ka 1 600 jwa batho ka letsatsi. Fa balemirui ba, ba kopanngwa, go fepiwa dimilione di le 50 tsa batho letsatsi lengwe le lengwe mme ba ungwele naga dibilione di le 46 tsa diranta. Se, se kaya gore balemirui ba botlhokwa thata mo kgodisong ya ikomoni ya naga mme ntlha e, e tshwanetse go tlhokomelwa gore go tle go tlhagisiwe dikuno tsa boleng jo bo kwa godimo ka dinako tsotlhe.

[E nopotswe go tswa mo go *Nkgo ya Puo ya Setswana*, L Mahlabe le N Moikanyane]

5.2.1 Thalela letlhalosi mo polelong e e fa tlase.

Molemirui mongwe le mongwe mo Aforikaborwa o fepa bokana ka 1 600 jwa batho ka letsatsi. (1)

5.2.2 Thalela thuanyisediri mo polelong e.

Balemirui ba botlhokwa thata go godisa ikonomi. (1)

5.2.3 Dirisa letlhophi **tsotlhe** mo polelong jaaka sediri. (2)

5.2.4 Fetolela polelo e e latelang go nna ya tirwa.

Molemirui o godisa ikonomi ya naga. (2)
[20]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 40
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 80